

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU lietā Nr. 2020-52-01

Rīgā

2021. gada 28. maijā

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „KRĪGAĻU DZIRNAVAS” un Dobeles rajona Bērzes pagasta zemnieku saimniecības „DZIRNAVAS” pieteikumiem,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 28. aprīļa tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdu „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmās un otrās daļas, 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma un pārejas noteikumu 83. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam”.

Satversmes tiesa konstatēja:

1. Saeima 2005. gada 5. maijā pieņēma Elektroenerģijas tirgus likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 8. jūnijā.

Ar 2020. gada 30. janvāra likumu „Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā” (turpmāk – Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā), kas stājās spēkā 2020. gada 15. februārī, likumdevējs:

1) papildināja Elektroenerģijas tirgus likuma 1.panta otro daļu ar 3.¹ punktu šādā redakcijā:

„atbalsta periods – elektrostacijas dzīves ciklā ietilpstošs periods, kurā elektrostacija saņem valsts atbalstu elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem vai koģenerācijā vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai;”;

2) papildināja Elektroenerģijas tirgus likumu ar 30.⁴ pantu, kas regulē atbalsta ierobežojumus. Šā panta pirmā un otrā daļa noteic:

„Kopējais atbalsta periods, summējot visu veidu atbalstu elektroenerģijas ražošanai, vienai elektrostacijai nepārsniedz 20 gadus.

Kopējam atbalsta periodam sasniedzot 20 gadus, atbalsta izmaksu pārtrauc.”;

3) papildināja Elektroenerģijas tirgus likumu ar 31.⁴ pantu, kas regulē elektroenerģijas ražotāju pārkompensācijas novēršanu. Šā panta pirmā daļa noteic:

„Ja elektroenerģijas ražotājs izmanto šā likuma 28., 28.¹, 29. vai 30. pantā minētās tiesības, tā elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas norma kopējam atbalsta periodam nepārsniedz Ministru kabineta noteikto kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas līmeni, kas nav augstāks par deviņiem procentiem. Ja ražotājam pirms minēto tiesību piešķiršanas ir piešķirts cits atbalsts elektroenerģijas ražošanai, to ieskaita elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinā, turklāt šajā aprēķinā ieskaita periodu starp atbalsta periodiem.”;

4) papildināja Elektroenerģijas tirgus likuma pārejas noteikumus ar 83. punktu, kas noteic, ka tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuriem tiesības uz valsts atbalstu piešķirtas pirms 2020. gada 15. februāra uz laiku, kas pārsniedz 2023. gada 15. februāri, un kuriem atbalsta periods konkrētajā dienā sasniedzis 20 gadus, šo atbalstu turpina sniegt līdz 2023. gada 15. februārim.

2. Satversmes tiesā 2020. gada 16. septembrī pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „KRĪGAĻU DZIRNAVAS” un Dobeles rajona Bērzes pagasta zemnieku saimniecības „DZIRNAVAS” pieteikumiem tika ierosinātas divas lietas:

1) lieta Nr. 2020-52-01 „Par Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam”;

2) lieta Nr. 2020-53-01 „Par Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdu „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”,

30.⁴ panta pirmās un otrās daļas un pārejas noteikumu 83. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam”.

Lai veicinātu abu lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2020-52-01 tika piešķirts nosaukums „Par Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdu „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmās un otrās daļas, 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma un pārejas noteikumu 83. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam”.

3. Pieteikumu iesniedzējas – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „KRĪGAĻU DZIRNAVAS” un Dobeles rajona Bērzes pagasta zemnieku saimniecība „DZIRNAVAS” (turpmāk – Pieteikumu iesniedzējas) – uzskata, ka Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa, 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums un pārejas noteikumu 83. punkts (turpmāk arī – apstrīdētais regulējums) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam.

3.1. Pieteikumu iesniedzējas savas komercdarbības ietvaros tām piederošajās hidroelektrostacijās ražojot elektroenerģiju, izmantojot atjaunojamus energoresursus.

Laikā no 1998. gada līdz 2006. gadam sabiedrība ar ierobežotu atbildību „KRĪGAĻU DZIRNAVAS” esot saņēmusi valsts atbalstu, proti, tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju par iepirkuma cenu, kas bija atbilstoša divkāršam valsts akciju sabiedrības „Latvenergo” elektroenerģijas realizācijas vidējam aprēķina tarifam (turpmāk arī – atbalsts „dubultā tarifa” ietvaros). Tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, pamatojoties uz Ekonomikas ministrijas lēmumu, tā ieguvusi 2009. gada 9. februārī. Savukārt Dobeles rajona Bērzes pagasta zemnieku saimniecība „DZIRNAVAS” atbalstu „dubultā tarifa” ietvaros esot saņēmusi laikā no 1996. gada līdz 2004. gada 1. jūnijam, bet 2007. gada 23. novembrī ar Ekonomikas ministrijas lēmumu tai piešķirtas tiesības pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.

Pieņemot Grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā, likumdevējs citstarp esot konkretizējis atbalsta perioda jēdzienu, tajā iekļaujot arī to atbalstu, ko elektroenerģijas ražotāji saņēmuši pirms tam, kad ieguvuši tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Tā rezultātā Pieteikumu iesniedzējām

valsts atbalsts obligātā iepirkuma sistēmas ietvaros tikšot pārtraukts jau 2023. gada 15. februārī, jo tās pirms tam, kad ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, bija saņēmušas citu atbalstu un tas tiek ieskaitīts kopējā atbalsta periodā.

Tāpat likumdevējs ar Grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā esot mainījis iepriekš noteikto obligātā iepirkuma ietvaros darbojošos elektrostaciju pārkompensācijas novēršanas mehānismu, jo paredzējis ņemt vērā arī to valsts atbalstu, ko komersanti saņēmuši pirms tam, kad ieguvuši tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Iepriekš normatīvajos tiesību aktos noteiktajā matemātiskajā aprēķinā pārkompensācijas novēršanai esot bijis paredzēts ņemt vērā tikai tādu atbalstu, kas sniegts saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma 29. pantu. Pēc šāda principa cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai esot noteikts arī abām Pieteikumu iesniedzējām. Turklāt tieši šāda pārkompensācijas riska novēršanas metode ar Eiropas Komisijas 2017. gada 24. aprīļa lēmumu par valsts atbalstu lietā Nr. SA.43140 (2015/NN) (turpmāk – Eiropas Komisijas lēmums) esot atzīta par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Pieteikumu iesniedzēju tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros un par to saņemt noteikta apmēra atlīdzību ietilpstot Satversmes 105. panta tvērumā. Ar apstrīdēto regulējumu šīs tiesības esot ierobežotas. Turklāt likumdevējs esot pārkāpis arī tiesiskās drošības principu, tiesiskās paļāvības principu un ilgtspējīgas attīstības principu.

3.2. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo neesot ievērots labas likumdošanas princips. Proti, likumdevējs neesot izvērtējis likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstību nedz tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principiem, nedz Satversmei un Eiropas Savienības tiesību normām. Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 11. decembra direktīvas 2018/2001 par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (turpmāk – Direktīva 2018/2001) 6. panta pirmajā daļā ietvertais finansiālā atbalsta stabilitātes princips liedzot dalībvalstīm ar atbalstu saistītos nosacījumus pārskatīt tā, ka negatīvi tiek ietekmētas šādi piešķirtās tiesības un apdraudēta jau atbalstīto projektu ekonomiskā dzīvotspēja. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, Latvija esot rīkojusies pretēji šim principam, tādējādi apdraudot arī savu mērķu sasniegšanu attiecībā uz videi draudzīgas elektroenerģijas īpatsvara palielināšanu kopējā enerģijas galapatēriņā. Turklāt pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas

likumdevēja rīcībā neesot bijis pienācīgas analīzes un pamatojuma tam, lai „dubultā tarifa” ietvaros saņemto atbalstu iekļautu atbalsta perioda jēdzienā un mainītu iepriekš noteikto pārkompensācijas aprēķina mehānismu. Tāpat likumdevējs neesot nodrošinājis to, lai gan pats likumdošanas process, gan tā rezultātā pieņemtais apstrīdētais regulējums būtu vērsts uz ilgtspējīgu attīstību.

3.3. Apstrīdētais regulējums esot pieņemts nolūkā būtiski reformēt vai pat atcelt obligātā iepirkuma atbalsta sistēmu. Tomēr šāds mērķis neesot leģitīms.

Izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti pamattiesību ierobežojuma šķietami leģitīmo mērķu sasniegšanai. Likumdevēja rīcība, kas esot vērsta uz to, lai kavētu no atjaunojamiem energoresursiem iegūtās enerģijas jomas attīstību, ne tikai apdraudot komersantus, bet ilgtermiņā varot nodarīt būtisku kaitējumu arī visas sabiedrības labklājībai, liedzot cilvēkiem iespējas dzīvot vidē, kur tiktu mazināta klimata pārmaiņu nelabvēlīgā ietekme.

Būtiska elektroenerģijas ražotāju ekonomiskās dzīvotspējas un tiem obligātā iepirkuma sistēmas ietvaros sniegtā atbalsta ierobežošana novedīšot pie tā, ka vairums ražotāju būs spiesti savu darbību izbeigt. Ja likumdevējs faktiski ir izvēlējis atteikties no obligātā iepirkuma sistēmas, bet joprojām tiecas sasniegt Latvijas un Eiropas Savienības izvirzītos mērķus attiecībā uz videi draudzīgas elektroenerģijas īpatsvara palielināšanu kopējā enerģijas galapatēriņā, tad tam obligātā iepirkuma sistēmas vietā būtu jāpiedāvā ekonomiski pamatoti alternatīvi risinājumi, kas nodrošinātu ražotāju pāreju no obligātā iepirkuma uz kādu cita veida atbalstu. Lai gan esot pieejami citi, alternatīvi pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļi, likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, tos neesot vērtējis.

Labums, ko sabiedrība iegūst no tā, ka tiek ierobežotas Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, neesot lielāks par to tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Atbalsts elektroenerģijas ražotājiem obligātā iepirkuma ietvaros esot uzskatāms par ilgstoši īstenotu un tiesību aktos nostiprinātu Latvijas valsts politiku. Šāda ilgstoša, sistemātiska un konsekventa valsts politika nozīmējot to, ka izmaiņas normatīvajos aktos, ar kuriem attiecīgā politika tiek īstenota, ir ieviešamas īpaši piesardzīgi un pārdomāti, lai neapdraudētu attiecīgo komersantu dzīvotspēju. Būtiski esot tas, lai Latvija ne tikai sasniegtu vismaz 40 procentu atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā līdz 2020. gadam, bet arī visiem spēkiem attīstītu šo nozari, tādējādi dodot savu ieguldījumu Eiropas Komisijas izvirzītā mērķa – paaugstināt šo rādītāju

līdz vismaz 50 procentiem – sasniegšanu 2030. gadā. Apstrīdētais regulējums apdraudot šo mērķu sasniegšanu.

Lai gan obligātā iepirkuma sistēmas izmaksas daļēji sedz elektroenerģijas galapatērētāji, tomēr ilgtermiņā no šādas sistēmas esības ieguvēja esot visa sabiedrība. Obligātā iepirkuma sistēmas atcelšana varot apdraudēt sabiedrības labklājību, izraisot, piemēram, elektroenerģijas un siltumenerģijas cenas pieaugumu, kā arī būtiski kavējot enerģētikas politikas virzību uz vides aizsardzību un klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu.

3.4. Attiecībā uz obligātā iepirkuma atbalsta mehānisma kopējo periodu apstrīdētais Elektroenerģijas tirgus likuma pārejas noteikumu 83. punkts nosakot, ka elektroenerģijas ražotājiem, kuriem tiesības uz valsts atbalstu piešķirtas pirms 2020. gada 15. februāra uz laiku, kas pārsniedz 2023. gada 15. februāri, un kuriem atbalsta periods konkrētajā dienā sasniedzis 20 gadus, šo atbalstu turpina sniegt līdz 2023. gada 15. februārim.

Savukārt attiecībā uz apstrīdēto Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otro teikumu likumdevējs esot pilnvarojis Ministru kabinetu līdz 2020. gada 31. augustam izstrādāt pārkompensācijas aprēķina veikšanas kārtību un nosacījumus. Saskaņā ar šā likuma pārejas noteikumu 76. punktu sešu mēnešu laikā pēc attiecīgo Ministru kabineta noteikumu spēkā stāšanās tikšot veikta elektrostaciju kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas atbilstības un pārkompensācijas izvērtēšana.

Tomēr likumdevējs neesot pamatojis, kāpēc šāds laika posms būtu uzskatāms par saprātīgu, atbilstošu un samērīgu pārejas periodu. Likumdevēja rīcība, proti, vēsturiski saņemtā atbalsta iekļaušana kopējā atbalsta periodā ar atpakaļvērstu spēku un iepriekš noteiktās pārkompensācijas aprēķina veikšanas kārtības pārskatīšana, esot uzskatāma par būtisku tiesiskās paļāvības principa pārkāpumu, ko nevarot attaisnot nekādi nepamatota pārejas perioda noteikšana. Turklāt likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, neesot paredzējis nekādus kompensējošus mehānismus attiecībā uz Pieteikumu iesniedzējām.

3.5. Atbilstoši Satversmes 1. pantam likumdevējam esot pienākums savā darbībā ievērot ilgtspējīgas attīstības principu.

Kā izrietot no Latvijas vidējā termiņa un ilgtermiņa politikas un attīstības plānošanas dokumentiem to kopsakarā, atjaunojamo energoresursu izmantošanas īpatsvara palielināšana enerģijas iegūšanā ir izvirzīta par vienu no Latvijas īstermiņa un arī ilgtermiņa attīstības stratēģijas pamatelementiem. To pieprasot arī

Eiropas Savienības normatīvie akti. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs esot pārkāpis ilgtspējīgas attīstības principu.

3.6. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzējas norāda argumentus, kādēļ tās nepiekrīt Saeimas apsvērumiem par to, ka apstrīdētais regulējums neaizskar to tiesības uz īpašumu, kas noteiktas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā. Pieteikumu iesniedzējas uzsver, ka ar administratīvajiem aktiem tām piešķirtajām tiesībām pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros par paaugstinātu cenu pašām par sevi piemīt ekonomiska vērtība un tās aizsargā Satversmes 105. panta pirmais teikums. Savukārt apstrīdētais regulējums šīs tiesības aizskarot, jo samazinot Pieteikumu iesniedzējām piešķirtā obligātā iepirkuma apjomu.

Atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros iekļaušana atbalsta periodā un pārkompensācijas aprēķinā neesot saderīga ar Eiropas Komisijas lēmumu. Ar apstrīdēto regulējumu tiekot ar atpakaļvērstu spēku pārskatītas Pieteikumu iesniedzējām jau iepriekš piešķirtās tiesības, tādējādi negatīvi ietekmējot un apdraudot jau atbalstīto projektu ekonomisko dzīvotspēju. Tas esot pretrunā ar Direktīvas 2018/2001 6. pantu.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstos norāda, ka saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu tiesvedība lietā izbeidzama, jo apstrīdētais regulējums Pieteikumu iesniedzējām nerada Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu.

4.1. Apstrīdētais Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums pēc būtības ietekmējot obligātā iepirkuma ietvaros pārdodamās elektroenerģijas cenu. Tomēr ar šajā normā noteikto aprēķina formulu Pieteikumu iesniedzējām neesot atņemtas tām piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.

Esot jāņem vērā tas, ka vēsturiskais atbalsts ir tikai viena no elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķina formulas komponentēm. Arī pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas Pieteikumu iesniedzējām piešķirtā valsts atbalsta apmērs esot bijis atkarīgs no kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķina pēc formulas, kurā ņemtas vērā daudzas komponentes, tostarp līdz attiecīgajam kalendāra gadam par komersanta elektrostaciju piešķirtais un faktiski saņemtais publiskais finansējums, ko veido maksājumi no valsts vai pašvaldības budžeta, kredītu procentu likmju subsidēšana, kā arī cita finanšu palīdzība, kas tiek piešķirta vai sniegta no valsts,

pašvaldības vai Eiropas Savienības budžeta līdzekļiem un ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem. Turklāt peļņa pati par sevi esot atkarīga ne tikai no kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķina formulas komponentēm, tostarp tādām, kas ir mainīgas, bet arī no daudziem citiem aspektiem, kas saistīti ar komercdarbības risku un ražošanas izmaksām, kā arī ekonomiskās situācijas izmaiņām.

Arī ar apstrīdētajiem Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdiem „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmo un otro daļu un pārejas noteikumu 83. punktu Pieteikumu iesniedzējām joprojām tiekot sniegts valsts atbalsts paredzētajā 20 gadu periodā, kas aprēķināms, ņemot vērā tajā saņemto atbalstu „dubultā tarifa” ietvaros.

Pieteikumu iesniedzējām esot prasījuma tiesības attiecībā uz saražotās elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros, taču no šīm tiesībām esot nošķirama Pieteikumu iesniedzēju interese, lai tām piešķirtā atbalsta periods un arī apmērs tiktu noteikts tikai un vienīgi atbilstoši tām vēlamajam aprēķinam. Šādu interesi Satversmes 105. panta pirmais teikums neaizsargā.

4.2. Noteikšana, vai valsts atbalsta perioda un pārkompensācijas aprēķinā ir jāņem vērā tikai atbalsts, kas saņemts pēc 2007. gada 1. jūlija, kad tika atvērts elektroenerģijas tirgus, vai arī atbalsts, kas saņemts pirms elektroenerģijas tirgus atvēršanas, esot vienīgi Eiropas Komisijas kompetencē, jo tikai tā esot tiesīga interpretēt Kopienas 2001. un 2008. gada pamatnostādnes par valsts atbalstu vides aizsardzībai paredzēto kārtību, kā arī skaidrot savos lēmumos noteikto. Kopienas pamatnostādņēm un valsts atbalsta mērķim sekmēt elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem atbilstošs esot tāds atbalsta perioda un pārkompensācijas aprēķins, kurā tiek ieskaitīts viss atbalsts, ko elektrostacija saņēmusi kopš tās darbības sākuma. Neesot pareizi mākslīgi nošķirt dažādus valsts atbalsta mehānismus, kas visi esot vērsti uz to, lai elektroenerģijas ražošanā palielinātos atjaunojamo energoresursu izmantošanas īpatsvars.

5. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – uzskata, ka ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējām netiek ierobežotas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz īpašumu. Arī pēc apstrīdētā regulējuma pieņemšanas Pieteikumu iesniedzējām esot tiesības turpināt elektroenerģijas ražošanu un pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros.

5.1. Elektroenerģijas ražotājiem jau sākotnēji vajadzējis saprast to, ka valsts atbalsts elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem var tikt

sniegts tikai noteiktu laiku un atbalsta apmēram jābūt samērīgam. Ievērojot to, ka obligātā iepirkuma izmaksas sedz visi Latvijas elektroenerģijas galalietotāji proporcionāli savam elektroenerģijas patēriņam, sabiedrības interesei par valsts līdzekļu saprātīgu izlietojumu un komersantu pārkompensācijas novēršanu esot dodama priekšroka iepretim komersantu interesei pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Elektroenerģijas ražotājiem neesot varējusi veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka regulējums valsts atbalsta jomā netiks pārskatīts nolūkā aizsargāt sabiedrības labklājību. Turklāt likumdevējs esot noteicis pietiekami ilgu pārejas periodu, lai Pieteikumu iesniedzējas un citi elektroenerģijas ražotāji varētu pienācīgi plānot savu turpmāko darbību atbilstoši apstrīdētajam regulējumam.

5.2. Vēsturiskais atbalsts, ko komersanti saņēmuši pirms tam, kad ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, neesot uzskatāms par valsts atbalstu Eiropas Savienības tiesību normu izpratnē. Tomēr šis atbalsts esot bijis veidots pēc tādiem pašiem principiem kā obligātais iepirkums, un tā mērķis esot bijis sekmēt elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem. Obligātais iepirkums pēc būtības esot vēsturiskā atbalsta turpinājums.

Vēsturiskā atbalsta iekļaušana atbalsta jēdzienā un pārkompensācijas aprēķinā esot saderīga ar Eiropas Komisijas lēmumu. Ņemot vērā ilgo atbalsta sistēmas darbības periodu, valstij esot tiesības periodiski izvērtēt, vai tas nav pārmērīgs atbalsta mērķu sasniegšanai, un, ja nepieciešams, to pielāgot tādējādi, lai nodrošinātu atbalsta sistēmas ilgtspēju un izmaksu samērīgumu.

Neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētā regulējuma pieņemšanas sekas ir pielīdzināmas tai ekonomiskajai situācijai, kāda varētu rasties tad, ja obligātā iepirkuma sistēma tiktu pilnībā atcelta. Ar apstrīdētā regulējuma pieņemšanu obligātais iepirkums netiekot atcelts. Turklāt šis regulējums attiecoties tikai uz tām elektrostacijām, kuras pirms tam, kad ieguvušas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, saņēma citu atbalstu. Tādēļ neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētais regulējums var radīt būtisku negatīvu ietekmi uz elektroenerģijas un siltumenerģijas cenām vai valsts atbalsta mērķu sasniegšanu attiecībā uz videi draudzīgas elektroenerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā. Esot jāņem vērā arī tas, ka valsts kopējā atjaunojamās elektroenerģijas politika ir daudz plašāka un neaprobežojas tikai un vienīgi ar atbalstu elektroenerģijas ražotājiem obligātā iepirkuma ietvaros.

6. Pieaicinātā persona – Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija – norāda, ka elektroenerģijas ražošanas atbalsta sistēmai, kas pastāvēja pirms Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās, tāpat kā obligātā iepirkuma sistēmai, bija mērķis veicināt elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un palielināt šādā veidā saražotās elektroenerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā.

Nolūkā aizsargāt sabiedrības intereses un nodrošināt to, ka atbalsts nav pārmērīgs tā mērķu sasniegšanai, elektroenerģijas ražotāja saņemtais atbalsts esot vērtējams visā tā darbības periodā kopš ražošanas uzsākšanas. Tāpat neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētais regulējums varētu negatīvi ietekmēt elektroenerģijas vai siltumenerģijas cenu.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētie Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts nesamērīgi ierobežo Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu. Savukārt tiesvedība lietā par apstrīdētā Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma, kas attiecas uz kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinu, satversmību esot izbeidzama.

7.1. Tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju par paaugstinātu cenu ietilpstot Satversmes 105. panta tvērumā. Ar apstrīdētajiem Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdiem „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmo un otro daļu un pārejas noteikumu 83. punktu šīs tiesības esot ierobežotas. Atjaunojamo energoresursu jomā kompetento ekspertu viedoklis apstiprinot to, ka, komersantiem nesaņemot atbalstu obligātā iepirkuma ietvaros, to iespējas turpināt savu darbību ir ierobežotas. Tas norādot uz risku, ka pēc atbalsta perioda beigām komersanti var pārtraukt elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem.

Apstrīdētajos Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdos „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmajā un otrajā daļā un pārejas noteikumu 83. punktā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis, tomēr šāds ierobežojums neesot nepieciešams šā mērķa sasniegšanai. Proti, mērķi ierobežot valsts atbalsta maksājumus gadījumos, kad elektroenerģijas ražotājs kopumā valsts atbalsta veidā saņēmis pārmērīgus līdzekļus, ļaujot sasniegt pārkompensācijas aprēķinus. Saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otro teikumu šobrīd

pār kompensācijas aprēķina formulā esot ietverts viss darbības atbalsts, kuru elektroenerģijas ražotājs saņēmis.

7.2. Ar apstrīdēto Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otro teikumu likumdevējs esot mainījis iepriekš noteikto pār kompensācijas aprēķinu, paredzot, ka tajā tiek ņemts vērā arī tas atbalsts, ko elektroenerģijas ražotāji saņēmuši pirms tam, kad ieguvuši tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Vienlaikus likumdevējs esot pilnvarojis Ministru kabinetu izstrādāt tādu matemātisku pār kompensācijas aprēķinu, kurā šis princips būtu ievērots. Tomēr šāds aprēķins vēl neesot izstrādāts un pār kompensācijas aprēķinā vēl joprojām tiek piemērotas Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu Nr. 262 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” (turpmāk – noteikumi Nr. 262) normas, kas neliek iekšējās peļņas normas aprēķinā ņemt vērā līdz Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās brīdim saņemto valsts atbalstu. Tādējādi šobrīd neesot iespējams apgalvot, ka ar apstrīdēto Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otro teikumu ir ierobežotas Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Atjaunojamās enerģijas federācija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam.

8.1. Atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros sistēma un obligātā iepirkuma sistēma esot atšķirīgas un savstarpēji nesalīdzināmas atbalsta sistēmas, tādēļ neesot pamatoti atbalsta jēdzienā un pār kompensācijas aprēķinā iekļaut to darbības atbalstu, kuru elektroenerģijas ražotāji saņēma pirms tam, kad ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.

Neesot saprotams, kā, ņemot vērā vienīgi kādā atbalsta sistēmā pavadīto laiku, būtu iespējams objektīvi novērtēt kopumā saņemtā atbalsta samērīgumu vai pārmērīgumu. Gan atbalsts „dubultā tarifa” ietvaros, gan atbalsts obligātā iepirkuma sistēmas ietvaros esot izmaksāts, balstoties uz hidroelektrostacijas saražotās elektroenerģijas daudzumu. Atkarībā no ūdens pieteces katrā konkrētajā gadā hidroelektrostacijā saražotās elektroenerģijas daudzums varot atšķirties pat vairāk nekā divas reizes. Turklāt atbalsts, kādu Pieteikumu iesniedzējas varēja saņemt atbilstoši atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros sistēmai, bijis ievērojami mazāks nekā atbalsts, kas saņemams obligātā iepirkuma sistēmas ietvaros. Pieņemot, ka tiek vērtēts arī atbilstoši atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros sistēmai

faktiski saņemtā atbalsta apmērs, vajagot atzīt, ka šobrīd šādu novērtējumu veikt nav iespējams, jo attiecīgā informācija nav saglabājusies. Savukārt veikt teorētisku saņemtā atbalsta apmēra matemātisku aprēķinu, tajā iekļaujot uz līmeņatzīmēm balstītus pieņēmumus par staciju vēsturiski saražotās elektroenerģijas daudzumu un citiem ieņēmumiem un izdevumiem, esot nekorekti, jo tas liedzot noskaidrot patiesi saņemtā atbalsta apmēru.

Ikvienam atjaunojamo energoresursu nozarē noteiktam atbalstam, kura virsmērķis ir veicināt elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, katrā laika posmā bijis savs specifiski tēmēts mērķis. Attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu hidroelektrostacijās atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros mērķis esot bijis veicināt hidroelektrostaciju izveidi, atjaunojot padomju laikā pamestos seno ūdensdzirnavu hidromezglus un būvējot jaunas stacijas. Savukārt obligātā iepirkuma sistēmas mērķis, ņemot vērā to apstākli, ka kopš 2002. gada jaunu hidroelektrostaciju būvniecība jaunās vietās ir aizliegta, esot jau funkcionējošo staciju modernizācija, lai mazinātu to ietekmi uz vidi un palielinātu uzstādīto jaudu.

Attiecībā uz vēsturiskā atbalsta iekļaušanu pārkompensācijas aprēķinā vajagot ņemt vērā, ka pirms 2007. gada 1. jūlija, kad tika atvērts Latvijas elektroenerģijas tirgus, valsts sniegtais atbalsts nebija atbilstošs komercdarbības atbalsta pazīmēm un nevarēja tikt uzskatīts par valsts atbalstu Līguma par Eiropas Savienības darbību 108. panta 3. punkta izpratnē. Tādējādi šāda atbalsta iekļaušana pārkompensācijas aprēķinā esot pretrunā ar Elektroenerģijas tirgus likuma 2. panta 4. punktā noteikto mērķi veicināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus. Arī Eiropas Komisija par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējā tirgus nosacījumiem atzinusi tādu mehānismu atbalsta saņēmēju projektu pārkompensācijas konstatēšanai, kurā ņemts vērā vienīgi atbalsts, kas sniegts obligātā iepirkuma sistēmas ietvaros.

8.2. Ieviešot obligātā iepirkuma sistēmu, elektroenerģijas ražotājiem esot skaidri un nepārprotami garantēts 20 gadu atbalsta periods, kas skaitāms tieši no obligātā iepirkuma tiesību iegūšanas brīža. Pieņemot apstrīdēto regulējumu un tajā ar atpakaļvērstu spēku ieskaitot laika posmu, ko elektrostacija pavadījusi kādas citas atbalsta sistēmas ietvaros, esot pārkāpts tiesiskās palāvības princips.

Atjaunojamo energoresursu nozarē īstenojamie projekti vienmēr esot ilgtermiņa un finansiāli ietilpīgi, kas prasot ļoti skaidru nākotnes redzējumu attiecībā uz visu konkrētā projekta dzīves ciklu, lai komersants, kas apsver savas iespējas uzsākt vai turpināt darbību šajā nozarē, varētu pieņemt izsvērtu lēmumu

veikt vai neveikt attiecīgus ieguldījumus. Apstrīdētais regulējums būtiski skarot tieši tos elektroenerģijas ražotājus, kuri obligātā iepirkuma atbalsta periodā ir modernizējuši un efektīvizējuši savas jau funkcionējošās ražotnes, ieguldot tajās ievērojamus līdzekļus.

8.3. Direktīva 2018/2001 pieļaujot zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz pastāvošo atbalsta mehānismu nosacījumiem, taču atbilstoši tās 6. panta 1. punktam Latvijai vajagot ievērot kritērijus, kas tās normatīvajos aktos bija ietverti pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas. Ar apstrīdēto regulējumu tiekot negatīvi ietekmētas Pieteikumu iesniedzēju iegūtās tiesības un apdraudēta jau atbalstīto projektu turpmākā ekonomiskā dzīvotspēja. Esot diezgan droši prognozējams tas, ka apstrīdētā regulējuma dēļ obligātā iepirkuma tiesības tiks izbeigtas ne mazāk kā 95 procentiem no visām Latvijā strādājošajām mazajām hidroelektrostacijām, jo tās visas savulaik saņēmušas atbalstu „dubultā tarifa” ietvaros.

Ja elektrostacijas nesaņems valsts atbalstu, tās, ļoti iespējams, savu darbību izbeigšot. Tas varot negatīvi ietekmēt no atjaunojamiem energoresursiem saražotās elektroenerģijas īpatsvaru, liekot valstij vēl vairāk investēt jaunu atbalsta shēmu izveidē. Ieguvumi, ko Latvijas valstij un tās ekonomikai rada obligātā iepirkuma sistēma, un zaudējumi, ko var radīt šīs sistēmas atcelšana, neesot vērtēti.

9. Pieaicinātā persona – bijušais Eiropas Komisijas speciālais padomnieks enerģētikas jautājumos Juris Ozoliņš – norāda, ka līdz 2010. gadam valsts politika attiecībā uz atbalstu tiem elektroenerģijas ražotājiem, kas izmanto atjaunojamus energoresursus, esot bijusi mērķēta, prognozējama un pārdomāta. Taču pēc tam parlaments nemitīgi radījis jaunas vai grozījis spēkā esošās tiesību normas, aizvien vairāk ierobežojot elektroenerģijas ražotājus. Tādējādi tiesiskajam regulējumam šajā jomā esot kļuvis aizvien grūtāk garantēt tiesisko stabilitāti un līdz ar to esot apdraudēta arī Latvijas mērķu sasniegšana attiecībā uz videi draudzīgas elektroenerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā.

Lai gan mazās hidroelektrostacijas saražojot tikai ļoti nelielu daļu, proti, 1,2 procentus no patērētās elektrības, tomēr Latvijai saistošo mērķu sasniegšanai nozīmīgs esot katrs elektroenerģijas ražotājs. Apstrīdētais regulējums ne tikai apdraudot mazo hidroelektrostaciju ekonomisko dzīvotspēju, bet arī radot sabiedrībā negatīvu viedokli par šīm stacijām. Pieņemtajam regulējumam

vajadzētu būt tādām, lai atbalsts nodrošinātu elektrostaciju ekonomisko dzīvotspēju visā stacijas dzīves periodā, kas parasti esot 25 līdz 40 gadus ilgs.

10. Pieaicinātā persona – Rīgas Tehniskās universitātes Enerģētikas institūta vadošā pētniece Dr. sc. ing. Laila Zemīte – norāda, ka elektroenerģijas ražotājiem nevar būt aizsargājama tiesiskā paļāvība uz bezgalīgi ilgu valsts atbalstu. Esot svarīgi panākt, lai tradicionālie no atjaunojamiem energoresursiem iegūtas elektroenerģijas ražotāji spētu konkurēt ar citiem elektroenerģijas ražotājiem un tirgū varētu ienākt jauni ražotāji. Šajā nolūkā valsts atbalsta mehānismi esot pakāpeniski jāsamazina un jāizbeidz, tādējādi sekmējot pāreju uz izmaksu ziņā efektīvāku energoapgādi.

Latvijā esot aptuveni 144 mazās hidroelektrostacijas, kas saņem atbalstu obligātā iepirkuma ietvaros. Valstij esot ne tikai tiesības, bet arī pienākums periodiski pārskatīt valsts atbalsta apjomu. Lai gan atbalsts „dubultā tarifa” ietvaros un obligātā iepirkuma sistēma atšķiroties pēc attiecīgā atbalsta piešķiršanas nosacījumiem un atbalsta apjoma, tomēr abi šie mehānismi esot uzskatāmi par valsts atbalsta shēmām, kuru mērķis ir veicināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus. Tādēļ likumdevējs esot pamatoti atbalsta perioda jēdzienā un pārkompensācijas aprēķinā iekļāvis visu to atbalstu, ko elektroenerģijas ražotāji ir saņēmuši.

Valsts atbalsta mehānismi lielākajā daļā gadījumu esot izmantojami nolūkā stimulēt tieši ražošanas uzsākšanu un jaunu ražotāju ienākšanu tirgū. Valsts atbalsta mērķis neesot peļņas garantēšana komersantiem neierobežotā laikā. Esot jāņem vērā tas, ka mazo hidroelektrostaciju ilgstoša darbība var negatīvi ietekmēt apkārtējo vidi, upju gultni, kā arī iznīcināt ekoloģiski jutīgas zivju sugas un biotopus.

No atjaunojamiem energoresursiem saražotās elektroenerģijas cena Latvijā esot viena no augstākajām visā Eiropas Savienībā. Piemēram, Igaunijā un Lietuvā atbalsta perioda ilgums nedrīkstot pārsniegt 12 gadus un atbalsta apmērs esot aptuveni divas reizes mazāks, nekā elektroenerģijas ražotāji Latvijā to saņem obligātā iepirkuma ietvaros. Arī citās valstīs – Čehijā, Francijā, Vācijā, Dānijā, Grieķijā, Luksemburgā un Lielbritānijā – atbalsta perioda ilgums nepārsniedzot 20 gadus no brīža, kad stacija nodota ekspluatācijā. Tāpat kā Latvijā, arī šajās valstīs elektroenerģijas ražotājiem pēc atbalsta perioda beigām esot bijis grūti pielāgoties jaunajai situācijai.

Katra dalībvalsts esot tiesīga paredzēt tādus valsts atbalsta nosacījumus, lai sasniegtu savus mērķus attiecībā uz videi draudzīgas elektroenerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā. Tas nozīmējot, ka valsts atbalsts, ņemot vērā faktisko situāciju, var tikt gan palielināts, gan arī samazināts. Vērtējot atbalsta apmēru, citstarp esot jāņem vērā arī pašas ražošanas izmaksas. Salīdzinājumā, piemēram, ar biomasas vai saules enerģijas stacijām elektroenerģijas ražošanas izmaksas hidroelektrostacijās esot nelielas. Ar kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normu dažādiem ražotājiem sniedzamā atbalsta apjoms tiek izlīdzināts, vienlaikus nodrošinot šo staciju darbības rentabilitāti. Tā kā vēsturiskais atbalsts ir bijis nozīmīgs mazo hidroelektrostaciju izveidošanai un nodrošinājis šo staciju attīstības iespējas, arī no ekonomiskā viedokļa esot pamatota tā iekļaušana pārkompensācijas aprēķinā.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenā locekle Dr. oec. Raita Karnīte – norāda, ka elektroenerģijas ražošanai komersanti izmanto dažādus atjaunojamos energoresursus: biomasu, biogāzi, saules, vēja un ūdens enerģiju. Biomasu un biogāzi izmantojošās elektrostacijas esot ekonomiski spēcīgākas nekā hidroelektrostacijas. Tieši mazās hidroelektrostacijas esot vismazāk aizsargātas, tāpēc tām valsts atbalsts esot ļoti nozīmīgs.

Atbalsts „dubultā tarifa” ietvaros un obligātā iepirkuma sistēma esot atšķirīgas atbalsta sistēmas, kuru mērķis ir veicināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus. Tomēr labas likumdošanas principam neatbilstot tas, ka vēsturiskais atbalsts tiek iekļauts atbalsta perioda jēdzienā, tādējādi samazinot atbalsta ilgumu tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuri pirms Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās jau bija saņēmuši valsts atbalstu. Vēsturisko atbalstu varot atbalsta perioda jēdzienā iekļaut vienīgi analītiskos nolūkos, piemēram, lai noteiktu sniegtā atbalsta efektivitāti ilgtermiņā.

Atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros iekļaušana atbalsta perioda jēdzienā neesot saderīga arī ar Eiropas Komisijas lēmumu. Esot jāņem vērā, ka šis Komisijas lēmums attiecas uz atbalstu, kas piešķirts laika posmā no 2007. gada 1. jūlija līdz 2012. gada 31. decembrim. Ar šo lēmumu citstarp esot apstiprināts tas Latvijas ieviestais mehānisms pārkompensācijas novēršanai, kas neparedzēja vēsturiskā atbalsta ņemšanu vērā.

Apstrīdētais regulējums esot pieņemts nevis tādēļ, lai novērstu elektroenerģijas ražotāju pārkompensāciju, bet faktiski tādēļ, lai likvidētu obligātā iepirkuma sistēmu. Ja tā notiks, tad Latvija būšot viena no nedaudzajām, ja ne

vienīgā Eiropas Savienības valsts, kura nekādā veidā neatbalstīs elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem.

Pateicoties tieši lielajām hidroelektrostacijām, Latvija viegli virzoties uz Eiropas Savienības mērķiem elektroenerģijas ražošanā no atjaunojamiem energoresursiem. Mazās hidroelektrostacijas elektroenerģiju ražojot nelielos apjomos, un to ietekme uz sabiedrības labklājību un atjaunojamo energoresursu attīstību esot neliela. Tomēr arī mazo hidroelektrostaciju darbība esot sabiedriski nozīmīga. Ja to nāktos pārtraukt, tad Latvijā būtu par daudzām nesakārtotām vietām vairāk nekā tagad, netiktu saglabātas senās dzirnavu ēkas, vēsturiskās hidrobūves un dzirnavu iekārtas, kam ir arī kultūrvēsturiska vērtība. Mazo hidroelektrostaciju pastāvēšana esot svarīga arī no ekonomiskās attīstības viedokļa, jo tās nodrošinot darba vietas daudzos nomaļos apvidos.

Satversmes tiesa secināja:

12. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu. Pēc Saeimas ieskata, ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējām netiek aizskartas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Ja lietā ir sniegti argumenti par tiesvedības izbeigšanu, Satversmes tiesa tos izvērtē pirms apstrīdētās normas satversmības vērtējuma (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 7. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs, vai ir pamats tiesvedības izbeigšanai lietā.

13. Izskatāmā lieta ir ierosināta pēc konstitucionālajām sūdzībām. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka ar apstrīdēto regulējumu ir aizskartas tiesības uz īpašumu, kas ietvertas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā, un pārkāpti no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātie tiesiskās drošības, tiesiskās paļāvības un ilgtspējīgas attīstības principi, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma regulējumam personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās

pamattiesības (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 5. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai konkrētajā gadījumā ar apstrīdēto regulējumu ir aizskartas tādas Pieteikumu iesniedzēju tiesības, kas ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.

13.1. Satversmes 105. panta pirmais teikums nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*). Tās sevī ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 11. punktu un 2008. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-05-03 7. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka ar administratīvo aktu piešķirtām tiesībām pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros par paaugstinātu cenu pašām par sevi piemīt ekonomiska vērtība un personai (komersantam) ir prasījuma tiesības uz to realizāciju. Tādējādi komersantam piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā, proti, tās ir īpašuma tiesību objekts (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 6. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03 12.1. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikumu iesniedzējas savas komercdarbības ietvaros tām piederošajās hidroelektrostacijās ražo elektroenerģiju, izmantojot atjaunojamus energoresursus. Uz Ekonomikas ministrijas lēmumu pamata Pieteikumu iesniedzējas ieguvušas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 74.–75. un 92.–93. lp.*).

Tādējādi Pieteikumu iesniedzējām ar administratīvajiem aktiem piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.

13.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz īpašumu aizskārumam būtu jāizpaužas tādējādi, ka ar apstrīdēto normu ir liegtas kādas tiesības, kas

komersantam jau reiz bijušas noteiktas, vai ir samazinājies ar Satversmes normām aizsargāto pieteikuma iesniedzēja tiesību apjoms. Šajā kontekstā nozīme var būt tiesiskās paļāvības principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 6. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03 11.3. punktu un 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.3. punktu*).

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips. Tiesiskās paļāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību. Šā principa pamatā ir ideja, ka indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības principa pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām.

Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un īstenotas. Tomēr tiesiskās paļāvības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu paļauties uz to, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

13.3. Lietā ir lūgts izvērtēt vairāku Elektroenerģijas tirgus likuma normu atbilstību Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam. Proti, Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka to tiesības uz īpašumu aizskar:

1) Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts;

2) Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums.

Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkts definē atbalsta periodu, paredzot, ka tas ir elektrostacijas dzīves ciklā ietilpstošs periods, kurā elektrostacija saņem valsts atbalstu elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai. Saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma 30.⁴ panta pirmo un otro daļu kopējais atbalsta periods, summējot visu veidu atbalstu elektroenerģijas ražošanai, vienai elektrostacijai nepārsniedz 20 gadus. Ja atbalsta periods sasniedz 20 gadus, atbalsta izmaksa komersantam tiek pārtraukta. Apstrīdētais pārejas noteikumu

83. punkts paredz konkrētu datumu – 2023. gada 15. februāri –, kad tiem komersantiem, kuriem, summējot visu veidu saņemto atbalstu, tas pārsniedz 20 gadus, atbalsts tiks pārtraukts. Tātad visas minētās tiesību normas regulē savstarpēji cieši saistītus jautājumus par atbalsta perioda jēdzienu un atbalsta ilgumu un Satversmes tiesa šīs normas izvērtēs kā vienotu regulējumu.

Savukārt Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums attiecas uz to elektrostaciju pārkompensācijas novēršanas mehānismu, kuras darbojas obligātā iepirkuma ietvaros. Ar šo normu likumdevējs paredzējis, ka komersanta pārkompensācijas izvērtēšanā – elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinā – ņem vērā arī citu atbalstu elektroenerģijas ražošanai, ko komersants ir saņēmis pirms tam, kad ieguvis tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.

Secināms, ka visas apstrīdētās Elektroenerģijas tirgus likuma normas vienojošā tiesiskā sastāva pazīme ir tas apstāklis, ka komersants pirms tam, kad ieguvis tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, jau ir saņēmis citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai. Taču šo normu tiesiskās sekas ir atšķirīgas. Proti, Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts paredz, ka iepriekš saņemtais cits darbības atbalsts elektroenerģijas ražošanai ietekmē atbalsta perioda ilgumu. Savukārt Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums paredz, ka vēsturiskais atbalsts ietekmē pārkompensācijas aprēķinu.

Tādējādi, izvērtējot to, vai ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējām ir aizskartas Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošās tiesības, Satversmes tiesa ņems vērā šīs atšķirības, proti, visupirms izvērtēs, vai Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts kā vienots regulējums, kas attiecas uz atbalsta perioda jēdzienu un atbalsta ilgumu, aizskar Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu. Savukārt pēc tam Satversmes tiesa pārbaudīs, vai īpašuma tiesību aizskārumu Pieteikumu iesniedzējām rada Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums, kas regulē pārkompensācijas aprēķinu.

14. Obligātā iepirkuma sistēma Latvijā tika ieviesta 2005. gada 8. jūnijā, kad stājās spēkā Elektroenerģijas tirgus likums (*sk.: Informatīvais ziņojums „Par risinājumiem obligātā iepirkuma mehānisma atcelšanai un ilgtspējīgai*

atjaunojamās enerģijas ražošanai”, 2018. gada 14. augusts, 7. lp.). Tomēr līdz pat 2020. gada 15. februārim, kad stājās spēkā Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā, Elektroenerģijas tirgus likumā nebija definēts nedz tas, kas saprotams ar atbalsta periodu, nedz kopējais šā perioda ilgums. Vienīgi Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumu Nr. 198 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” (turpmāk – noteikumi Nr. 198) 21.7. un 21.8. apakšpunktā ietvertajās mazajām hidroelektrostacijām paredzētajās cenas aprēķina formulās bija noteikts, ka obligātā iepirkuma cenu aprēķina diviem 10 gadu atbalsta periodiem, pirmajam to rēķinot no brīža, kad komersants ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Šāds pats princips vēlāk bija ietverts arī noteikumos Nr. 198 aizstājušo noteikumu Nr. 262 37.11. un 37.12. apakšpunktā.

Plānojot savu komercdarbību, Pieteikumu iesniedzējas rēķinājušās ar to, ka atbalsts obligātā iepirkuma ietvaros tām tiks sniegts 20 gadus no brīža, kad tās šādas tiesības ieguva. Proti, paļaujoties uz iepriekš spēkā bijušo regulējumu, sabiedrība ar ierobežotu atbildību „KRĪGAĻU DZIRNAVAS” rēķinājusies ar to, ka atbalstu obligātā iepirkuma ietvaros saņems līdz 2029. gada 9. februārim, bet Dobeles rajona Bērzes pagasta zemnieku saimniecība „DZIRNAVAS” – ar to, ka šo atbalstu saņems līdz 2027. gada 23. novembrim. Tas, ka saskaņā ar noteikumiem Nr. 262 elektroenerģija no hidroelektrostacijām tiks iepirkta 20 gadus no brīža, kad komersants ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, Pieteikumu iesniedzējām norādīts arī Ekonomikas ministrijas lēmumos par cenas diferencēšanas koeficienta pārkompensācijas novēršanai piemērošanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 79. un 97. lp.*). Taču apstrīdēto Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdu „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmās un otrās daļas un pārejas noteikumu 83. punkta dēļ kopējā atbalsta periodā, kurā Pieteikumu iesniedzējas var saņemt šo atbalstu, tiek ieskaitīts arī tas darbības atbalsts elektroenerģijas ražošanai, kuru Pieteikumu iesniedzējas saņēma atbalsta „dubultā tarifa” ietvaros. Tādējādi tiek samazināts tā atbalsta apjoms, kādu Pieteikumu iesniedzējām ir tiesības saņemt obligātā iepirkuma ietvaros.

Pieteikumu iesniedzējas ir norādījušas, ka no apstrīdētajiem Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdiem „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmās un otrās daļas un pārejas noteikumu 83. punkta izrietošās nelabvēlīgās tiesiskās sekas tās izjūt jau šobrīd. Atjaunojamo energoresursu nozarē īstenojamie projekti esot ilgtermiņa

projekti un prasot būtiskus finanšu ieguldījumus. Tādēļ esot svarīgi, lai tiesiskais regulējums attiecībā uz atbalstu tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuri izmanto atjaunojamos energoresursus, būtu paredzams un skaidrs, kā arī pietiekami stabils, tā ka komersants varētu ne tikai pieņemt īstermiņa lēmumus, bet arī ilgtermiņā plānot savu nākotni. Pieteikumu iesniedzējas, plānojot savu komercdarbību, esot rēķinājušās ar to, ka atbalstu saņems 20 gadus no brīža, kad ieguvušas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Taču obligātā iepirkuma ietvaros sniegtā atbalsta samazinājuma dēļ, ko rada apstrīdētie Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts, Pieteikumu iesniedzējas esot spiestas izvērtēt savas darbības ilgtspējīgumu, izsverot, vai un kāda veida ieguldījumus veikt savās elektrostacijās.

Tātad Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdi „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmā un otrā daļa un pārejas noteikumu 83. punkts aizskar Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, kas ietvertas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā.

15. Obligātā iepirkuma ietvaros darbošos elektrostaciju pārkompensācijas novēršanas mehānisms tika ieviests 2016. gadā, izdarot grozījumus noteikumos Nr. 262 nolūkā ierobežot valsts atbalsta maksājumus gadījumos, kad elektroenerģijas ražotājs kopumā valsts atbalsta veidā saņemis līdzekļus, kas ir pārmērīgi valsts atbalsta mērķu sasniegšanai.

Pārkompensācijas aprēķins ir matemātisks aprēķins, kura mērķis ir noteikt, vai elektrostacija laikā, kad tai ir piešķirts valsts atbalsts, to saņēmusi saprātīgā apjomā, un nepieciešamības gadījumā novērst konstatēto pārkompensāciju. Ja tiek konstatēts, ka kopējais saņemtais atbalsts ir pārmērīgs, tiek piemērots cenas diferencēšanas koeficients, kas samazina valsts atbalsta summu, kuru elektroenerģijas ražotājs ir tiesīgs saņemt par saražoto elektroenerģiju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 18. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-16-03 15. punktu*).

Noteikumu Nr. 262 VI² nodaļā bija iekļauti nosacījumi pārkompensācijas izvērtēšanai un novēršanai, izmantojot elektrostācijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinu un cenas diferencēšanas koeficientu. Proti, saskaņā ar šo noteikumu 63.⁸ punktu pēc tam, kad elektroenerģijas ražotājs piecus pilnus kalendāra gadus izmantojis obligātā iepirkuma tiesības, tika veikts

elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķins visam atbalsta periodam. Atbilstoši šo noteikumu 104. punktam aprēķins tika veikts arī tiem elektroenerģijas ražotājiem, kuriem tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros bija piešķirtas vismaz piecus pilnus kalendāra gadus pirms pārkompensācijas novēršanas mehānisma ieviešanas.

Aprēķinu veica, izmantojot noteikumu Nr. 262 10. pielikumā ietvertu formulu, par atbalsta perioda sākumu uzskatot brīdi, kad ražotājs sācis izmantot tam piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka noteikumu Nr. 262 normas, kas regulēja pārkompensācijas aprēķinu, nelika kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinā ņemt vērā to atbalstu, ko komersanti bija saņēmuši līdz Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās brīdim (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 18. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-16-03 15. punktu*).

Ja tika konstatēts, ka elektrostacijas kopējo kapitālieguldījumu iekšējā peļņas norma visam atbalsta periodam pārsniedz 9 procentus, tika veikts aprēķins par cenas diferencēšanas koeficientu pārkompensācijas novēršanai. Noteiktais koeficients tiek izmantots, nosakot pārdošanas cenu elektroenerģijas apjomam (*sk. noteikumu Nr. 262 37. un 63.¹⁰ punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka Ekonomikas ministrija 2017. gadā Pieteikumu iesniedzējām veikusi kopējo kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas un cenas diferencēšanas koeficienta aprēķinu visam atbalsta periodam. Saskaņā ar noteikumu Nr. 262 10. pielikumu pārkompensācijas aprēķinā tika ņemti vērā vienīgi atbalsta maksājumi par elektrostaciju, kurus Pieteikumu iesniedzējas saņēmušas laikā, kad izmantoja tām saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma normām piešķirtās tiesības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 76.–91. un 94.–103. lp.*). Pieteikumu iesniedzējas paļāvušās uz to, ka pēc šādas formulas aprēķinātais kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas koeficients un cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai tām tiks piemērots visu atbalsta periodu. Tomēr ar apstrīdēto Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otro teikumu tiek mainīts iepriekš noteiktais pārkompensācijas novēršanas mehānisms, paredzot, ka kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķinā jāņem vērā arī tas atbalsts, ko komersanti saņēmuši līdz Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās brīdim.

Noteikumu Nr. 262 10. pielikums paredzēja aprēķināt kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normu pēc formulas, kurā tiek ņemtas vērā vairākas komponentes, tostarp līdz kalendāra gadam par komersanta elektrostaciju piešķirtais un faktiski

saņemtais publiskais finansējums, tai skaitā maksājumi no valsts vai pašvaldības budžeta, kredītu procentu likmju subsidēšana, kā arī cita finanšu palīdzība, kas tiek piešķirta vai sniegta no valsts, pašvaldības vai Eiropas Savienības budžeta līdzekļiem un ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem. Tas nozīmē, ka komersantam piemērojamais cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai bija atkarīgs no vairākām komponentēm. Tomēr pirms apstrīdētā Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma spēkā stāšanās Pieteikumu iesniedzējām cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai visam atbalsta periodam jau bija noteikts ar Ekonomikas ministrijas lēmumiem. Ievērojot to, bija aprēķināma arī pārdošanas cena elektroenerģijas apjomam. Apstrīdētais Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums paredz kapitālieguldījumu iekšējās peļņas normas aprēķina veikšanu no jauna atbilstoši tajā ietvertajam principam, ka tiek ņemts vērā arī tas atbalsts, ko Pieteikumu iesniedzējas saņēmušas līdz Elektroenerģijas tirgus likuma spēkā stāšanās brīdim. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējām tiek palielināts kopējā jau saņemtā atbalsta apmērs, ietekmēts tām piemērojamais cenas diferencēšanas koeficients un samazināts valsts atbalsta apjoms.

Pieteikumu iesniedzējas norādījušas, ka no apstrīdētā Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma izrietošās nelabvēlīgās tiesiskās sekas tās izjūtot jau šobrīd. Proti, neatkarīgi no Pieteikumu iesniedzēju rīcības nenovēršami esot tas, ka tām iepriekš noteiktais cenas diferencēšanas koeficients pārkompensācijas novēršanai tiks pārskatīts tādā veidā, ka samazināsies obligātā iepirkuma apjoms. Gluži tāpat kā likumdevēja pieņemtie Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā, kuri definē atbalsta perioda jēdzienu un nosaka šā perioda ilgumu, arī Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums jau šobrīd liekot Pieteikumu iesniedzējām pārvērtēt savas darbības ilgtspējīgumu, izsverot, vai un kāda veida ieguldījumus veikt savās elektrostacijās.

Tātad Elektroenerģijas tirgus likuma 31.⁴ panta pirmās daļas otrais teikums aizskar Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, kas ietvertas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā.

Līdz ar to Saeimas apgalvojums, ka ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējām netiek aizskartas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz īpašumu, nav pamats tiesvedības izbeigšanai izskatāmajā lietā.

16. No Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punkta izriet, ka Satversmes tiesai pirms apstrīdētās normas satversmības izvērtēšanas pēc būtības

ir jāpārlicinās par pieteikuma atbilstību arī Satversmes tiesas likuma 18. un 19.–19.³ panta prasībām. Proti, saskaņā ar šo Satversmes tiesas likuma normu Satversmes tiesa tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst šā likuma 20. panta piektās daļas prasībām.

Tātad lietas izskatīšanas gaitā, lai lemtu par to, vai ir pamats turpināt tiesvedību, Satversmes tiesai jāpārlicinās arī par to, vai pieteikumi atbilst arī citām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² panta prasībām, tostarp par to, vai Pieteikumu iesniedzējas ir ievērojušas termiņu konstitucionālās sūdzības iesniegšanai Satversmes tiesā.

Attiecībā uz termiņu konstitucionālās sūdzības iesniegšanai jāņem vērā tas, ka Satversmes tiesas likumā noteiktais termiņš ir konstitucionālās sūdzības saturu veidojošs noteikums, kura neievērošana liedz pieeju Satversmes tiesai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 1. un 2. punktu*). Izbeidzoties Satversmes tiesas likumā noteiktajam termiņam, zūd personas tiesības iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā. Tādēļ tad, ja Satversmes tiesa konstatē, ka pieteikuma iesniedzējs nav ievērojis Satversmes tiesas likumā noteikto termiņu konstitucionālās sūdzības iesniegšanai Satversmes tiesā, tiesvedība lietā ir izbeidzama.

16.1. Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturrtā daļa noteic, ka konstitucionālo sūdzību (ieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās. Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (ieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņa noteikšanu pamato vairāki apsvērumi. Citstarp šāds termiņš kalpo tiesiskās drošības principa elementa – tiesiskās stabilitātes – nodrošināšanai. Tā mērķis ir nodrošināt, lai ātri un saprātīgā laikā būtu iespējams reaģēt uz tiesību pārkāpumiem. Vienlaikus tas nodrošina arī otras puses palāvību uz to, ka konflikta risinājums vēlāk netiks pārskatīts. Tāpat termiņa noteikšana ir saistīta ar izpratni par konstitucionālo sūdzību kā līdzekli, kas visupirms kalpo tieši konkrētās personas pamattiesību aizsardzībai. Paredzot šo termiņu, likumdevējs ir prezumējis, ka gadījumā, ja apstrīdētā norma personai rada būtisku pamattiesību aizskārumu, tā nekavējoties vērsīsies Satversmes tiesā. Jo ilgāk persona pacieš savu tiesību aizskārumu, jo mazāk tā ir ieinteresēta savu

pamattiesību aizsargāšanā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 1. punktu un 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 22.3. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes tiesas likumā noteiktais termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir uzskatāms par samērīgu un pietiekami garu, lai persona varētu sagatavot un iesniegt konstitucionālo sūdzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 2.1. punktu*). Kā norādīts tiesību doktrīnā, Latvijā konstitucionālās sūdzības iesniegšanai atvēlētais sešu mēnešu termiņš ir viens no garākajiem Eiropas konstitucionālās kontroles modeļa ietvaros (*sk.: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2009, 199. lpp.*). Persona tiesības iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā var īstenot jebkurā brīdī likumā noteiktajā sešu mēnešu laikā.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā izsmēļoši noteikts, kas uzskatāms par konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņa skaitījuma sākumu, – tā ir diena, kad pēdējās institūcijas nolēmums ir stājies spēkā, ja personai ir iespēja Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, vai pamattiesību aizskārums rašanās brīdis, ja personai tādas iespējas nav.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 26. panta pirmo daļu procesuālo termiņu skaitīšanai piemērojami Civilprocesa likuma noteikumi. Atbilstoši Civilprocesa likuma 48. panta pirmajai un otrajai daļai termiņš, kas skaitāms mēnešos, izbeidzas termiņa pēdējā mēneša attiecīgā datumā. Ja termiņa pēdējā diena ir sestdiena, svētdiena vai likumā noteikta svētku diena, par termiņa pēdējo dienu uzskatāma nākamā darba diena. Savukārt Civilprocesa likuma 48. panta ceturtajā daļā ir reglamentēta kārtība, kādā procesuālās darbības iespējams izpildīt termiņa pēdējā dienā. Proti, saskaņā ar šo normu gadījumā, ja procesuālā darbība izpildāma tiesā, termiņš izbeidzas tajā stundā, kad tiesa beidz darbu. Ja prasības pieteikums, sūdzība vai citi pasta sūtījumi nodoti sakaru iestādē termiņa pēdējā dienā līdz pulksten divdesmit četriem, tie uzskatāmi par nodotiem termiņā.

Tātad, ja procesuālo darbību var izdarīt arī ārpus tiesas, tad to var izdarīt termiņa pēdējā dienā līdz pulksten divdesmit četriem. Augstākās tiesas Civillietu departaments ir atzinis, ka Civilprocesa likuma 48. panta ceturtais daļas otrajā teikumā paredzētā kārtība ir attiecināma arī uz tiem procesuālajiem dokumentiem, kas tiesai nosūtīti, izmantojot elektronisko pastu (*sk., piemēram, Augstākās tiesas*

Civillietu departamenta 2016. gada 11. marta lēmuma lietā Nr. SKC-1350/2016 4.2. punktu).

Tādējādi Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā noteiktais termiņš ir ievērots, ja pieteikums, izmantojot elektronisko pastu, Satversmes tiesai ir nosūtīts termiņa pēdējā dienā līdz pulksten divdesmit četriem.

16.2. Izskatāmajā lietā pieteikumi Satversmes tiesai iesniegti elektroniskā formā, izmantojot elektronisko pastu.

Elektroniskā dokumenta un elektroniskā paraksta tiesisko statusu, kā arī elektronisko dokumentu apriti un glabāšanas noteikumus regulē Elektronisko dokumentu likums un uz tā pamata izdotie Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 473 „Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām” (turpmāk – noteikumi Nr. 473).

Saskaņā ar Elektronisko dokumentu likuma 1. panta 3. punktu elektronisks dokuments ir jebkāds saturs, kas tiek glabāts elektroniskā formā, jo īpaši teksta vai skaņas, vizuāls vai audiovizuāls ieraksts. Elektroniskais dokuments uzskatāms par pašrocīgi parakstītu, ja tam ir drošs elektroniskais paraksts. Elektronisko dokumentu aprītē starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām elektroniskais dokuments uzskatāms par parakstītu, ja tam ir ne tikai drošs elektroniskais paraksts, bet arī laika zīmogs (*sk. Elektronisko dokumentu likuma 3. panta otro un piekto daļu*). Laika zīmoga pievienošanas datums un laiks ir elektroniskā dokumenta parakstīšanas laiks (*sk. noteikumu Nr. 473 8. punktu*).

Noteikumu Nr. 473 14. punkts noteic, ka elektronisko dokumentu apriti nodrošina, citstarp izmantojot elektronisko pastu. Saskaņā ar šo noteikumu 24. punktu iestāde reģistrē elektroniskā dokumenta nosūtīšanas vai saņemšanas datumu, laiku un elektroniskā dokumenta adresātu.

Elektroniska dokumentu aprite, izmantojot elektronisko pastu, ir ātrs personas un tiesas savstarpējās saziņas veids. Tai raksturīga gandrīz vienlaicīga sūtījuma nosūtīšana un tā saņemšana tiesas norādītajā elektroniskā pasta adresē. Kā jau tika norādīts iepriekš, Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā noteiktais termiņš ir ievērots, ja pieteikums, izmantojot elektronisko pastu, Satversmes tiesai ir nosūtīts termiņa pēdējā dienā līdz pulksten divdesmit četriem. Tātad izšķirošais brīdis ir tas, kad elektroniskais dokuments nosūtīts Satversmes tiesai, nevis tas, kad tiesa to saņēmusi savā elektroniskā pasta adresē.

Par apliecinājumu tam, ka attiecīgais dokuments patiešām ir nosūtīts attiecīgajā datumā, var kalpot vienīgi tādi pierādījumi, kas ir objektīvi pārbaudāmi, piemēram, izdrukā no pieteikuma iesniedzēja elektroniskā pasta adreses norādītais dokumenta nosūtīšanas laiks. Ja Satversmes tiesa vērtējumā par konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņa ievērošanu pamatotos vienīgi uz pieteikuma iesniedzēja apgalvojumiem par dokumenta nosūtīšanas laiku, tā rīkotos pretēji no tiesiskās drošības principa atvasinātajai prasībai pēc paredzamības un noteiktības. Savukārt laika zīmoga pievienošanas datums un laiks uz elektroniskā dokumenta ir apliecinājums tam, ka dokuments parakstīts tajā norādītajā datumā un laikā. Tādēļ laika zīmogs uz elektroniskā dokumenta nav uzskatāms par dokumenta nosūtīšanas laiku apliecināšanu pierādījumu.

16.3. Satversmes tiesas kolēģija, lemjot par lietas ierosināšanu, jau ir atzinusi un arī Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētais regulējums ir formulēts nepārprotami un Pieteikumu iesniedzējas atrodas šā regulējuma tvērumam tipiskā situācijā. Tādējādi konkrētajā gadījumā Pieteikumu iesniedzēju rīcībā nav tādu reālu un efektīvu vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu, ar kuriem tās varētu aizsargāt savas tiesības uz īpašumu, kas noteiktas Satversmē.

To ievērojot, atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajai daļai konkrētajā gadījumā termiņš pieteikumu iesniegšanai Satversmes tiesā ir skaitāms no brīža, kad apstrīdētais regulējums stājies spēkā, proti, no 2020. gada 15. februāra. Tā kā termiņa pēdējā diena – 2020. gada 15. augusts – bija sestdiena, atbilstoši Civilprocesa likuma 48. panta otrajai daļai par termiņa pēdējo dienu ir uzskatāms 2020. gada 17. augusts. Tātad, ja pieteikumi ir iesniegti, izmantojot elektronisko pastu, tie Satversmes tiesai bija jānosūta līdz 2020. gada 17. augustam pulksten divdesmit četriem.

Pieteikumi ar drošu elektronisko parakstu parakstīti termiņa pēdējā dienā, 2020. gada 17. augustā, plkst. 17.23 un plkst. 17.25, un to apliecina laika zīmogs uz attiecīgajiem dokumentiem. Satversmes tiesas elektroniskajā lietvedības sistēmā esošās elektroniskā pasta izdrukās rāda, ka Satversmes tiesai tie nosūtīti jau pēc Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā noteiktā sešu mēnešu termiņa, tas ir, 2020. gada 18. augustā plkst. 00.16. Savukārt Satversmes tiesā pieteikumi saņemti 2020. gada 18. augustā plkst. 00.21. Neilgi pēc tam Pieteikumu iesniedzēju pilnvarotais pārstāvis informēja Satversmes tiesu, ka pieteikumi Satversmes tiesai elektroniskā pasta sūtījumā izsūtīti uzreiz pēc to parakstīšanas, taču lielā apjoma dēļ ilgstoši palikuši izsūtņē līdz pārbaudes beigām. Tādēļ kā pieteikumu nosūtīšanas datums esot reģistrējams 2020. gada 17. augusts

plkst. 17.25. Taču Pieteikumu iesniedzēju pilnvarotais pārstāvis nav iesniedzis Satversmes tiesai pierādījumus, kas apstiprinātu viņa apgalvojumu par pieteikumu nosūtīšanu 2020. gada 17. augustā plkst. 17.25.

Tāpat pieteikumi Satversmes tiesā iesniegti nevis 2020. gada 17. augustā, kā to, lemjot par lietas ierosināšanu, konstatējusi Satversmes tiesas kolēģija, bet gan 2020. gada 18. augustā. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējas nav ievērojušas Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā noteikto konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu.

Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā ir izbeidzama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2020-52-01 „Par Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3.¹ punkta vārdu „vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai”, 30.⁴ panta pirmās un otrās daļas, 31.⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma un pārejas noteikumu 83. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova